

GABINET MARSZAŁKA SENATU

wpłynęło dn. 19.05.2016r.

nr 2119 podpis

Warszawa, dnia 19 maja 2016 r.

Minister
Spraw Zagranicznych

SM.2116.9.2016 / 4

SEKRETARIAT
Biura Prac Senackich
Wpłynęło dn. 20.05.16
nr 3181 podpis

Pan Stanisław Karczewski

Marszałek Senatu

Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

Odpowiadając na pismo w sprawie oświadczenia Senatora J. Czerwińskiego (pismo BPS/043-14-248/16 oraz SPRM.INT.4813.2016) dotyczącego *realizacji wezwań Sejmu RP zawartych w uchwale z 10 września 2004 r w sprawie praw Polski do niemieckich reparacji wojennych oraz w sprawie bezprawnych roszczeń wobec Polski i obywateli polskich wysuwanych w Niemczech* uprzejmie informuję, że Ministerstwo Spraw Zagranicznych (poza wewnętrznymi konsultacjami) przeprowadziło w przedmiotowej sprawie konsultacje z resortami kultury i dziedzictwa narodowego, skarbu państwa oraz rodziny, pracy i polityki społecznej.

W wyniku konsultacji z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej ustalono, że szacunki strat poniesionych przez państwo polskie i polskich obywateli w wyniku II wojny światowej zostały przedstawione przez Główny Urząd Statystyczny w wydanej w 2015 r. publikacji *1939-1945. Pro memoria*¹. Według danych zawartych w niniejszej publikacji, straty ludnościowe Polski podczas II wojny światowej oszacowano na 6,028 mln. osób². Obejmują one zarówno osoby, które poniosły śmierć bezpośrednio w wyniku działań wojennych, jak i zamordowanych w obozach, gettach, podczas egzekucji itp. Ponadto 590 tys. osób zostało inwalidami wojennymi.

Podczas wojny zniszczeniu lub uszkodzeniu uległo 12,2% nieruchomości w miastach oraz 22% zagród wiejskich³. Zniszczenia objęły również 38% linii kolejowych, 55% mostów, 30% nawierzchni dróg⁴.

Straty w majątku rzeczowym w 1947 r. oszacowano na 62 mld zł.⁵ W 2006 r. z inicjatywy Instytutu Pamięci Narodowej oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozpoczęto realizację programu *Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką*. Celem programu jest zgromadzenie informacji o osobach prześladowanych pod okupacją niemiecką i stworzenie ogólnodostępnej bazy danych o ofiarach.

W uzupełnieniu, na podstawie informacji z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego należy dodać, że MKiDN od 1992 roku gromadzi dane na temat strat wojennych polskich bibliotek

¹ 1939-1945. Pro memoria. GUS, Warszawa 2015 r.

² Ludność narodowości polskiej i żydowskiej.

³ Na obszarze obecnie znajdującym się w powojennych granicach państwa polskiego.

⁴ W odniesieniu do stanu z 1939 r.

⁵ Straty na obszarach II Rzeczypospolitej, które pozostały w granicach Polski po wojnie; szacunki w cenach z 1938 r.

oraz dzieł sztuki z terenów znajdujących się w granicach Polski po 1945 r. Prowadzony przez Ministerstwo rejestr dóbr kultury obejmuje dwadzieścia trzy działy, w tym: malarstwo, rzeźbę, grafikę, meble, tkaniny, porcelanę, szkło, złotnictwo, militaria, zbiory numizmatyczne i archeologiczne.

Do chwili obecnej wpisano około 63 000 rekordów. W 2015 r. zintensyfikowano prace mające na celu pozyskanie nowych i weryfikację istniejących kart, prowadzono prace związane z podniesieniem standardów gromadzenia dokumentacji oraz dokonano modernizacji bazy danych dóbr kultury utraconych w wyniku II wojny światowej. Prace będą kontynuowane w roku 2016. Do końca czerwca br. zakończona zostanie digitalizacja materiału ikonograficznego zgromadzonego w Departamencie Dziedzictwa Kulturowego. W 2006 r. powstał serwis poświęcony tematyce strat wojennych.

W 2014 r. została uruchomiona nowa odsłona serwisu www.dzielautracone.gov.pl. Podstawą witryny jest systematycznie powiększający się katalog dzieł utraconych. Ponadto, strona internetowa została wzbogacona o informacje dotyczące odzyskanych obiektów, historii i losów wojennych zagrabionych dóbr kultury, i oraz artykuły popularnonaukowe przybliżające ww. tematykę. W serwisie publikowane są również informacje prezentujące działania Wydziału ds. Strat Wojennych, procedury restytucyjne i instrukcje postępowania w przypadku odnalezienia utraconego dzieła. Informacje o utraconych dziełach sztuki publikowane są w serii wydawniczej Departamentu Dziedzictwa Kulturowego *Straty Kultury Polskiej*.

Ministerstwo Skarbu Państwa natomiast przekazało informację, że nie dysponuje informacjami na temat szacunkowej wartości nieruchomości skonfiskowanych w latach 1939 – 1945. Przede wszystkim z uwagi na fakt, że nieruchomości obywateli polskich, skonfiskowane uprzednio przez okupanta w latach 1939-1945, po zakończeniu działań wojennych podlegały nacjonalizacji. Restytucja znacjonalizowanych nieruchomości, do których zalicza się również mienie skonfiskowane w trakcie II wojny światowej przez III Rzeszę, a następnie przejęte przez władze komunistyczne, jest realizowana w Polsce od czasu przekształceń ustrojowych po 1989 r. Roszczenia mogą być dochodzone na drodze postępowania cywilnego przed sądem powszechnym z tytułu szkody powstałej na skutek niezgodnej z prawem decyzji ówczesnych władz o przejęciu nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa. Odszkodowania zasądzone w powyższym trybie realizowane są ze środków Funduszu Reprywatyzacji, którego dysponentem jest Minister Skarbu Państwa.

Bezpośrednią podstawę dochodzenia roszczeń reprivatyzacyjnych w obecnym stanie prawnym stanowi jednakże fakt przejęcia nieruchomości przez Państwo w ramach nacjonalizacji, a nie konfiskata w trakcie działań wojennych. Przedmiotem postępowań reprivatyzacyjnych, prowadzonych przez właściwe organy, jest każdorazowo analiza oraz ocena zgodności przejęcia nieruchomości z przepisami aktów nacjonalizacyjnych. W ramach prowadzonych postępowań nie następuje rozróżnienie na nieruchomości znacjonalizowane bezpośrednio od właścicieli oraz mienie skonfiskowane przez III Rzeszę, a następnie znacjonalizowane.

Odnosząc się do kwestii należących do właściwości Ministra Spraw Zagranicznych informuję, po przeprowadzeniu wewnętrznych konsultacji, że zobowiązania prawnomiędzynarodowe Rzeczypospolitej Polskiej uniemożliwiają obecnie wystąpienie rządowi RP z roszczeniami wobec strony niemieckiej.

1. Oceniając prawnomiędzynarodowe aspekty dochodzenia roszczeń z tytułu strat poniesionych w wyniku II wojny światowej, należy uwzględnić szerszą perspektywę historyczno-

polityczną zwłaszcza fakt, że po zakończeniu wojny, zgodnie z postanowieniami Konferencji Poczdamskiej z 1945 r. Polska została zaliczona do wschodniej strefy reparacyjnej. Reparacje z tej strefy zostały przyznane bezpośrednio ZSRR, który zobowiązał się zaspokoić roszczenia reparacyjne Polski. W konsekwencji, 16 sierpnia 1945 r. Polska podpisała z ZSRR Umowę w sprawie wynagrodzenia szkód wyrządzonych przez okupację niemiecką, regulującą rozmiary i tryb świadczeń dla Polski. W umowie tej określono też tryb i zakres zaspokojenia roszczeń Polski z tytułu reparacji z radzieckiej strefy okupacyjnej Niemiec oraz udziału ZSRR w reparacjach z zachodnich stref okupacyjnych. Na tej podstawie Rząd Radziecki zrzekł się na rzecz Polski wszelkich roszczeń do mienia niemieckiego i innych niemieckich aktywów na całym terytorium Polski. Ponadto na mocy Umowy Poczdamskiej, w ramach odszkodowań wojennych Polska uzyskała byłe niemieckie obszary wschodnie. Należy zaznaczyć, że Polska nie była stroną innych umów regulujących wynikające z wojny kwestie majątkowe (m.in. układu o odszkodowaniach układu londyńskiego z 27 lutego 1953 r.) zawartych pomiędzy Niemcami a państwami zachodnimi.

2. Dnia 22 sierpnia 1953 r. ZSRR zawarł z NRD umowę dotyczącą zamknięcia kwestii reparacyjnych ze strony Niemiec, tj. protokół w sprawie zaprzestania pobierania reparacji niemieckich i w sprawie innych środków złagodzenia zobowiązań finansowo-gospodarczych NRD związanych z następstwami wojny. W protokole tym stwierdzono, że Niemcy wykonały już znaczną część swoich zobowiązań finansowo-gospodarczych wynikających z wojny i wskutek tego uznano za konieczne złagodzenie ich zobowiązań ekonomicznych. Zgodnie z art. 1 rząd ZSRR – po uzgodnieniu z rządem PRL – zobowiązał się do przerwania z dniem 1 stycznia 1954 r. pobierania świadczeń reparacyjnych od NRD w każdej postaci. 23 sierpnia 1953 r. Rada Ministrów PRL przyjęła uchwałę: *Oświadczenie rządu PRL dotyczące reparacji wojennych zarejestrowane i opublikowane w zbiorze umów międzynarodowych Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1969 r.) Ust. 5 tego oświadczenia, że (...) dla uregulowania problemu niemieckiego i w uznaniu, iż Niemcy w znacznych stopniu uregulowały swe zobowiązania z tytułu odszkodowań wojennych, rząd polski zrzeka się z dniem 1 stycznia 1954 r. spłaty odszkodowań wojennych na rzecz Polski.* W wyżej wymienionym oświadczeniu z dn. 23 sierpnia 1953 r. rząd polski poszedł dalej niż w cytowanym wcześniej protokole pomiędzy ZSRR i NRD, gdyż mówi się w nim nie o przerwaniu pobierania odszkodowań, które mogą być wznowione, ale o zrzeczeniu się, które ma charakter definitywny. Dodatkowo delegat rządu PRL w wygłoszonym 23 września 1953 r. na posiedzeniu plenarnym VIII sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ oświadczeniu potwierdził jednoznacznie fakt zrzeczenia się przez Polskę reparacji od Niemiec. Niezależnie od współczesnych ocen tego faktu, oświadczenie z 23 sierpnia 1953 r. jest do dziś skuteczne na gruncie obowiązującego prawa międzynarodowego. Należy również zwrócić uwagę, że zrzeczenie się reparacji wojennych potwierdził wiceminister spraw zagranicznych PRL, Józef Winiewicz, w czasie rokowań nad układem normalizującym z Republiką Federalną Niemiec w listopadzie 1970 r. Ponadto, podpisany 12 września 1990 r. **Traktat o ostatecznej regulacji w odniesieniu do Niemiec (Tzw. Układ 2+4)** przez Wielką Brytanię, Stany Zjednoczone, ZSRR i Francję z oboma państwami niemieckimi, w którego przygotowaniu uczestniczyła Polska jest uznawany za ostateczne potwierdzenie zamknięcia wszystkich spraw wynikających z II wojny światowej.

Warto przypomnieć, że w stanowisku z 19 października 2004 r. Rada Ministrów stwierdziła: *Oświadczenie z 23 sierpnia 1953 r. było podjęte zgodnie z ówczesnym porządkiem konstytucyjnym, a ewentualne naciski ze strony ZSRR nie mogą być uznane za groźbę użycia siły z pogwałceniem zasad prawa międzynarodowego, wyrażonych w Karcie Narodów Zjednoczonych.*

3. Sprawa uzyskania indywidualnych odszkodowań wojennych dla Polaków, ofiar III rzeszy była wieloletnim tematem rozmów polsko- niemieckich. Rząd Polski wielokrotnie występował w tej sprawie do strony niemieckiej m.in. przez noty dyplomatyczne z 1983, 1984 oraz 1986 r. 16 listopada 1972 r. w Genewie podpisane zostało Porozumienie między ministrem zdrowia i opieki społecznej PRL, a federalnym ministrem gospodarki i finansów RFN w sprawie pomocy finansowej dla obywateli polskich - ofiar hitlerowskich eksperymentów pseudomedycznych, które przewidywało przekazanie kwoty 100 mln DM. Porozumienie to poprzedzały indywidualne wypłaty dokonywane przez rząd RFN za pośrednictwem Międzynarodowego Czerwonego Krzyża, których łączna suma wyniosła 39 mln DM.

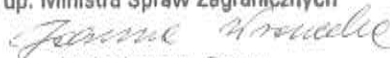
W latach 1992-2002 więźniowie obozów koncentracyjnych i robotnicy przymusowi otrzymywali pomoc finansową z Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie” (FNP) utworzonej na podstawie polsko-niemieckiego porozumienia z 16 października 1991 r. o pomocy humanitarnej dla szczególnie poszkodowanych ofiar prześladowania nazistowskiego w Polsce. Na mocy umowy rząd RFN przekazał 500 mln ówczesnych marek na konto Fundacji, natomiast Polska zobowiązała się do niepopierania roszczeń swoich obywateli na płaszczyźnie międzynarodowej. Podejmując takie zobowiązanie ówczesny rząd RP zastrzegł, iż nie oznacza ono ograniczenia praw obywateli do indywidualnego dochodzenia roszczeń.

4. Ponadto, w latach 1999-2000 były prowadzone dodatkowe negocjacje, na forum międzynarodowym, z udziałem delegacji polskiej. Zakończyły się one podpisaniem 17 lipca 2000 r. porozumienia pomiędzy USA a RFN, które zostało poprzedzone uchwaleniem przez niemiecki Bundestag 6 lipca 2000 r. ustawy o utworzeniu Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość”. Równoległe w wyniku wielostronnych negocjacji międzynarodowych 17 lipca 2000 r., zostało podpisane tzw. „Wspólne Oświadczenie” (Join Statement) przez rządy Białorusi, Czech, Państwa Izrael, Rzeczypospolitej Polskiej, Federacji Rosyjskiej, Ukrainy oraz rządu RFN i Stanów Zjednoczonych, a także przedsiębiorstwa niemieckie i Konferencję ds. Żydowskich Roszczeń Majątkowych, na podstawie którego rząd Republiki Federalnej Niemiec i firmy niemieckie zobowiązały się do dokonania wpłat w wysokości 10 mld DM na rzecz Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość”.

Zgodnie z ustawą Bundestagu Fundacja „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość” za pośrednictwem tzw. organizacji partnerskich (w przypadku Polski była to przede wszystkim FNP) wypłacała świadczenia dla więźniów obozów i gett oraz robotników przymusowych, deportowanych ze swojej ojczyzny na teren III Rzeszy lub na tereny przez nią okupowane i tam zmuszonych do pracy w przedsiębiorstwach zarobkowych lub w sektorze publicznym. Dodatkowo, w ramach tzw. *klauzuli otwartości*, dopuszczono możliwość objęcia świadczeniami również robotników rolnych, dzieci wywiezionych wraz z rodzicami deportowanymi na roboty przymusowe, dzieci urodzonych w czasie trwania pracy przymusowej rodziców na terenie III Rzeszy, osób pozbawionych wolności w więzieniach, aresztach i obozach przejściowych oraz ofiar eksperymentów pseudomedycznych, które z mocy w/w ustawy niemieckiej nie zostały objęte świadczeniami. Ponadto, o wypłatę świadczeń ubiegać się mogły również osoby, których mienie zostało naruszone „*wskutek prześladowań rasowych przy istotnym, bezpośrednim i przyczyniającym się do powstania szkód udziale niemieckich przedsiębiorstw*”. Wypłaty świadczeń, o których mowa, zostały zakończone 30 września 2006 r. Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie” ogółem przekazała świadczenia ze środków niemieckiej Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość” dla 484 tys. osób uprawnionych na kwotę ponad 3,5 mld PLN (975,5 mld EUR).

5. Przedstawione informacje pokazują, że sprawa pomocy finansowej dla obywateli polskich ofiar zbrodni wojennych III Rzeszy była przedmiotem starań kolejnych polskich rządów. Pomimo tego, udało się objąć wypłatami jedynie część poszkodowanych osób. Należy zaznaczyć, że na podstawie wspomnianego porozumienia polsko-niemieckiego z 1991 r. rząd RP zobowiązał się wobec rządu RFN, że „nie będzie dochodził dalszych roszczeń obywateli polskich, które mogłyby wynikać w związku z prześladowaniem nazistowskim” (zastrzegając jednocześnie, że nie powinno to oznaczać ograniczenia praw obywateli do indywidualnego dochodzenia roszczeń). Ponadto, władze polskie podpisując „Wspólne Oświadczenie” z 2000 r, o którym mowa wyżej, zgodziły się, że „w odniesieniu do sumy 10 mld DM, która ma być przekazana Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość” przez niemiecki sektor publiczny i niemieckie firmy, (...) suma ta stanowi górną granicę, jak i ostateczną kwotę przeznaczoną na wypłaty”.

z up. Ministra Spraw Zagranicznych

Podsekretarz Stanu

Joanna Wronecka

Do wiadomości:

Departament Spraw Parlamentarnych

Oraz Obsługi Rad, Zespołów i Pełnomocników

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów